

Elçinin "Teleskop"u

Və ya "Azdrama"da yeniliyin bəhrəsi

Bu günlərdə Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində xalq yazıçısı Elçin Əfəndiyevin "Teleskop" pyesi əsasında Finlandiyada yaşayan rejissor soydaşımız Kamran Şahmərđanın quruluş verdiyi eyniadlı tamaşanın premyerası oldu.

Məlumat üçün qeyd edək ki, tamaşanın səhnə tərtibatı Rusiyanın xalq rəssamı Eduard Koçerginə məxsusdur.

Yeri gəlmişkən, Eduard Koçergin Rusiyada, eləcə də Finlandiya, Yuqoslaviya, Polşa, Macarıstan, Fransa, Almaniya, ABŞ, Kanada və Yaponiyanın müxtəlif teatrlarında 200 ə yaxın tamaşaya tərtibat verib.

Tamaşanın geyim üzrə rəssamı isə Eduard Koçerginin həyat yoldaşı Anna Koçergina, musiqi tərtibatçısı Həmid KazıMZadə, rejissor assistenti Rəfiqə Musayevadır.

11 şəkildən və 2 epiloqdan ibarət tragikomediya əsas rolları əməkdar artist Füzuli Hüseynovla Yuğ Teatrının aktrisası İlahə Həsənova ifa edirdi. Tamaşada, həmçinin, "Azdrama"nın aparıcı aktyorları, xalq artistləri Ramiz Novruz, Hacı İsmayilov, Şükufə Yusubova, əməkdar artistlər Kazım Abdullayev, Əjdər Həmidov, Münəvvər Əliyeva, Hicran Nəsirova, Elşən Cəbrayilov, Məsmə Aslanqızı, Sabir Məmmədov, Elxan Quliyev, aktyorlar Şəhla Əliqızı, Ləman İmanova, Rada Nəsibova, Nigar Güləhmədova, Elnar Qarayev, Elnur Qədiröv, və başqaları iştirak edirdilər.

Tamaşa avtomobil qəzası nəticəsində komaya düşüb bu dünya ilə o dünyanın arasında var-gəl edən insandan bəhs edir. Onun arvadı, uşaqları, qayınanası, dostu və dostunun həyat yoldaşı əməliyyat gedən palatada onu tək qoymayıblar. Hər kəs qəhrəmanın bu dünyadan köçməsinə çox peşmandır. Amm ahadisələrin sonrakı gedişatından hiss olunur ki, bütün bu ağlaşmanın özü bir tamaşa imiş.

Adam teleskopla yerə baxıb o öləndən sonra qoyub getdiyi əzizlərini müşahidə edərək onların iç üzünü görür. Elçinin "Teleskopu" insanları deyil onların daxilini görmək üçünmüş. Günahsız insan Allah üçün heç bir dəyər kəsbətmir. Xeyirxahlığı və məhəbbəti dərk etmək üçün insan günahdan keçməlidir. Bu çox vacibdir. Əslində,

"Teleskop"da haqqında danışdığımız nə cənnət, nə də cəhənnəmdir. Ərəfədir. Bu aralıq dünyada qəhrəmanımız ilk arvadını görür və onun sayəsində bir çox həqiqətləri üzə çıxarır. Onun sayəsində aşkar edir ki, "mələk" hesab etdiyi qayınanası riyakarlıq edirmiş, sevimli arvadı onun komaya düşməsinə gözləyirmiş ki, yeni ər axtarışlarına çıxsın, oğlu və qızı isə atalarının halına acımaq əvəzinə onun gizlədiyi pulların üstündə dava salırlar...

Elçinin "Teleskop"undan görürük ki, bütün insanlar günahkardır, əgər bir gün, şair Ramiz Rövşən deymişkən,

"dünya qəfil işıqlansa, kimin kim olduğu görünəcək". Bəlkə də bu səbəbdəndir ki, Mirzə Cəlilin dediyi kimi, Şeyx Nəsrullah "ölüləri diriltmək" istərkən, heç kəs doğmasının geri qayıtmasına razılıqvermir. Və Elçin qəhrəmanlarının dilindən söylədiyi replikalarda öz yanaşmasını ortaya qoyur.

Unutqan ailə üzvləri, vəfasız dostların ucbatından qəhrəman əvvəlcə qəbul etməsə də sonradan ölümünə sevinir. Çünki o, artıq gündəlik qayğılardan, dedi-qodulardan uzaq ruh həyatını yaşayır. Get-gedə o da başqa sakinlər kimi teleskopdan uzaq qaçır, günlərin birində isə heç kim qoyub gəldiyi, inandığı, etibar etdiyi yaxınlarının ondan sonra necə düşündüyünü, necə hərəkət etməsinə görməsin deyə teleskopun istiqamətini dəyişir. Əcəl vaxtı yetişməyən adamın səhvən o dünyaya aparılması böyük qalmaqal yara

dır. Əzrailin milyon ildə bir olan səhvi düzəldilir. O dünyanın sakini yenidən Yerə göndərilir. Komavəziy yətində olan adam dirilir. O yenə insandır. O, yenə yaşamaqlıdır.

Sevinc, məyusluq bir-birinə qarışır: yaşamaq, yoxsa ölmək - qəhrəmanımız hansını seçəcək?
Bu sualın cavabını müəllif və rejissor tamaşaçıların ixtiyarına buraxır...

Tamaşada əsl rejissor səliqə-sahmanının şahidi oluruq. Quruluşçu rejissor Kamran Şahmərmanın uzun illər Avropada yaşayıb əldə etdiyi təcrübəni sezməmək mümkün deyil. Şəkillər, mizanlar zərgər dəqiqliyi ilə bir-birini əvəz edir. Tamaşa boyu gərgin, psixoloji məqamlarda rejissor rəqsə müraciət edir vəbaşa dünyanın sakinləri mənəvi qidanı musiqidən və rəqsdən alır.

Aktor oyununa gəldikdə isə qeyd etmək yerinə düşər ki, "Azdrama"nın səhnəsində son bir neçə ildə yadırgadığımız mükəmməl oyunun şahidi olduq. Əslində, teatrda heç nə dəyişməyib aktyorlar eyni aktyorlardır, sadəcə, onları xəmir kimi yoğurub bişirən rejissor tapılıb. Nə vaxt idi, "Azdrama"nın tamaşalarında aktyorların sanki butafor əvəzinə səhnəyə çıxdıqlarına görə məyus olurduqsa, bu tamaşada onları sanki yenidən kəşf etdik.

Qəhrəmanın birinci arvadı-aktrisa Şəhla Həsənovanın səhnədəki plastikası çox təqdirəlayiqdir, lakin o, danışığı və xüsusən də səsi üzərində müəyyən qədər işləməlidir. Bəlkə də Yuğ Teatrında balaca məkanda çıxış etdiyindən, aktrisada bu nöqsan yaranıb. Hər halda hələ ki tamaşa premyera həyatını yaşayır, zaman-zaman xırda nöqsanlar aradan qalxacaq.

Bir neçə kəlmə səhnə tərtibatı haqqında qeyd etmək istərdik. Səhnə tərtibatı həqiqətən də, göz oxşayırdı, hadisələrin başvermə məkanından asılı olaraq dekorasiya da tez-tez yenilənir və konkret mövzuya uyğun məkanlar görüntüyə gəlirdi.

Qəhrəmanların rəqsləri və tamaşanın musiqi tərtibatı da olduqca ürəkaçan idi.

"Teleskop" tamaşası artıq "Azdrama"da islahatların ətrinin duyulduğunu hiss etdirir. Bu tamaşa göstərdi ki, 50-60-cı illərin deklamasiya teatrının dövrü artıq çoxdan bitib. Teatra yeni can, yeni nəfəs, yeni düşüncə lazımdır. "Azdrama" üçün xarakterik astagəlliyi artıq dinamika əvəzləməlidir.

Tamaşadan sonra xalq yazıçısı Elçin Əfəndiyevlə "Teleskop" barədə qısa dialoqumuz oldu:

- Elçin müəllim, tamaşa sizin öz teleskopunuzdan necə göründü?

-

Mən bu pyesi ötən il yazmışam. Tamaşaya baxanda, həqiqətən öz düşüncələrimi, öz personajlarımı səhnə də gördüm. Tamaşa göstərdi ki, bu teatrda yeni əhval-ruhiyyə, yeni atmosfer yaranıb. Tamaşanın quruluşçu rejissoru Finladiyadan dəvət olunub. Kamran Şahmərardan soydaşımızdır.

Quruluşçu rəssam dünya səviyyəli teatr rəssamı Eduard Koçergindir. O uzun müddət Tovstanoqovla birlikdə işləyib. Onu rus teatrının canlı klassiki də adlandırırlar. Tamaşada həm yaşlı, həm də gənc aktyorlar iştirak edirlər. Mənim üçün bu tamaşanın qiymətli tərəfi odur ki, cavanlarla bərabər təcrübəli aktyorlarda inamıkanı gördüm. Bəzi məqamlarda həmin aktyorları tanımaqda çətinlik çəkirdim. Sanki yeni aktyorlar gördüm.

- Epiloqlar hansı ürəyinizcədir?

-

İkisi də ürəyimcədir. Tamaşaçı azad seçimdədir. İstər birinci epiloqu bəyənər, istərsə də ikinci epiloqu qəbul edər.

- Bəs sonda qəhrəmanı niyə öldürdünüz?

- Sonda qəhrəman ölmür...

- Axı boynuna kəndir keçirir?

- Boynuna kəndir keçirmək o demək deyil ki, mütləq öləcək. Tamaşaçı burada özü seçməlidir, qəhrəman ölümə məhkumdur, yoxsa yaşamalıdır?

- 150 illik ömür, sizcə, həqiqətən insan üçün cəzadır?

- 150 bu tamaşadakı kontekstdə cəzadır. Əgər 150 illik ömrü cəza kimi qəbul etmək istəmiriksə, onda gərək bizlər bu tamaşadan ibrət götürüb adam kimi yaşayaq.

Yeri gəlmişkən, mayın 13-də sevimli yazıçımız Elçinin doğum günü idi. Azərbaycan ədəbiyyatında öz dəst-xətti, üslubu, həyata fərqli baxışı ilə seçilən Elçin ədəbiyyatımıza bir-birindən maraqlı əsərlər bəxş etməkdədir. 80-dən çox kitabın, çoxsaylı publisistik məqalələrin, kinossenarilərin müəllifi olan yazıçı həm də dünya ədəbiyyatının bir sıra klassik əsərlərini dilimizə tərcümə edib. Yazdığı əsərlər isə dünyanın 20-dən çox dilinə -ingilis, rus, fransız, çin, ərəb, türk, fars və s. tərcümə edilib. O, Azərbaycan teatrında parlaq bir dövrə imza atmış İlyas Əfəndiyev ənənələrini davam etdirərək teatrların çətin vaxtlarında "Ah, Paris, Paris...", "Mənim ərim dəlidir", "Salam, mən sizin dayınızam", "Mənim sevimli dəlim" və daha onlarca insanı düşündürən, güldürən və ağladan mövzularla teatr səhnəsini yenidən canlandırır. Sevimli yazıçımızı ad günü münasibətilə təbrik edir, can sağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

İltifat Hacıxanoğlu

Ekspress.- 2011.- 14-16 may.- S. 31.